

— О СУРТАН — №

Того-ж автора:

ДНІ. Поезії

70 коп.

Д 525433

— О ВУСУАН — №.

ЄВГЕН ПЛУЖНИК

РАННЯ ОСІНЬ

ПОЕЗІЇ

В-ВО „МАСА“ КИЇВ

Державна
бібліотека України

[891.79]

Київський Окрліт ч. 2739
Трест „Київ-Друк“,
6-га друк., вул. Леніна 19
Зам. 1192—1500. 1927.

РАННЯ ОСІНЬ

Передчуттям спокою і нудьги
Мене хвилює мертве листя долі...
Час увійти в надійні береги
Думкам і мріям...

Як діброви голі
Очам відслонять далечінь німу,
І сонце ллється скупко і не часто,
Надходить спокій, дано-бо йому
У володіння неподільне час той,
Що зветься осінь...

Сни і споживай
Те, що придбало літо. Сни і згадуй...
Та, як уява в тебе ще жива,
Умій в нудьзі знаходити розраду.

Що день все глибшає свідомість,
Все ширший розмах у думок, —
Та пристрасть тихшає... Натомість
Передосінній холодок
Чуття голубить...

Дивно чути,
Як відмінюєшся ти сам,
Вотще силкуючись збагнути,
Де грань тим змінам і часам,
Що в них ті зміни!

Дико знати,
Що й прохолонувши, чуття
В тобі залишать біль утрати —
Потребу прагнути життя!

Дивлюсь на все спокійними очима
(Давно спокійний бути я хотів) —
І вже не тішить вишукана рима,
А біль її шукати — її поготів!

Коли дійшов за ранній біль розплати —
Збагнув усю непереможність днів —
Чи потребуєш час твій марнувати
На лад закінчень, суфіксів і пнів?

Ні, на вуста усмішкою гіркою
Ляга мовчання мудрого печать...
Дар нелегкий ваш, досвіде її спокою,
Дар розуміти, знати і мовчати!

Все більше спогадів і менше сподівань...
І на чолі утрат сліди глибокі...
Як непомітно ближчає та грань,
Що жде за нею прикінцевий спокій!

Так гірко відати, що юність відцвіла!
Та нарікань і розпачу немає, —
Така відміна зрештою мала:
Колишні мрії досвід заступає.

Так дерева, відцвівши на весні,
Тільки на те годують соком віти,
Щоб в дні серпневі, теплі та ясні,
Упав на землю овоч соковитий.

Коли надходить вересень золотавий
Повільною ходою і, йдучи,
Шовкові пестить вруна і отави,
І журавлі гуртуються в ключі,
Вночі люблю дивитися, як креслять
Засинений осінній небосхил
Падучі зорі,—наче сіє тесля
Сріблясту тирсу з-під огнистих пил...
Огню такого! Стомлена природа
Опочиває у красі такій,
Що мабуть справді вища нагорода
За пристрасть літа — тихий супокій!

Уже вечірні довшають розмови,
Чутніше хід повільних дзигарів...
Віщують тихий затишок зимовий
Сльота і сум осінніх вечорів.

І так приємно знову розгорнути,
Пурнувши весь у цигарковий дим,
Якийсь роман, давно напівзабутий,
І не читати, мріяти над ним!

І довго-довго в ліжку не лягати...
А над столом Некрасов і Барб'є...
А дощ шумить, і вітер волохатий
У шибі б'є...

На хуторі, як у в'язниці, тихо:
Навколо ліс — береза та сосна...
Книжок немає зовсім, — це вже лихо;
А друге їй більше — дощова весна.

Проте, дивлюсь спокійно, як на дворі
І землю їй небо поняла вода,
І журавель похнюпий на коморі
Зажурено на південь погляда...

Коли-ж з лісів дух вохкості і гнили
Обвіє хутір, зачарує сад,
Я мов радий крізь квітень запізнілий
Побачити дочасний листопад.

Вчись у природи творчого спокою
В дні вересневі. Мудро на землі,
Як від озер порослих осокою
Кудись на південь линуть журавлі.

Вір і наслідуй. Учневі негоже
Не шанувати визнаних взірців,
Бо хто-ж твоїй науці допоможе
На певний шлях ступити з манівців?

Падає з дерев пожовкле листя,
День уже в обіди догорів, —
Кажуть, що вночі на передмістя
Осінь приблукала з хуторів.

В центрі вона буде завтра ранком,
Повагом вступаючи туди...
Що-ж! Приходь, задумлива селянко, —
Я тебе побачити радий.

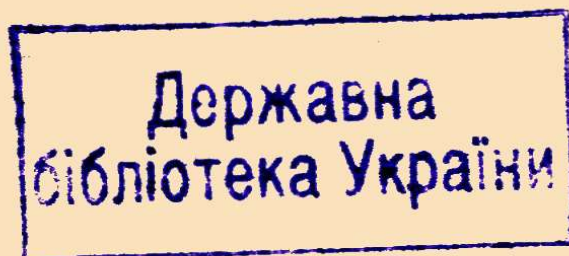
Четвертий день гарячії суховії
Дзвенить піском у помутнілі шибн, —
Нудьгуй! Нудьгуй... І вже руці мої
Перегорнуть сторінку праця ніби...

З кутка в куток тиняюся всі дні,
І весь розгубленийі такій і чулий...
Тільки тобі скажу, тобі одній, —
Болить мені, коли жнива минули!

2671084

Чіткіші лінії і фарби спокійніші, —
Благословляється на осінь, на дощі...
Десь журавлі в похолодільній тиші:
— Мерщій! Мерщій!

Спішать до Індії, озер північних діти,
До кинутих на чужині осад...
Але-ж нудьга яка, — вперед летіти,
Щоб повернутися назад!

Я знов на хуторі. Шовковий шум гаїв
Приспав усе надворі і в господі...
Навіть здається, що думки твої
Додумано, — і віршувати годі!

Хіба одну в старенький свій альбом
Вписати десь без зайвих слів і дати:
І хуторові, й віршеві — обом
Час помирати.

По-осінньому хмари пливуть,
По-осінньому вітер кигиче...
У далеку лаштуючись путь,
Чорна галіч злетілась на віче.

І весь день в берестках стрекотня
Все полохає хмари високі,
Безгоміння осіннього дня
І мій спокій...

Сіра мжичка за вікнами. Ніч... Кімната.
І сьогодні таке, як вчора...
Перегортаю Рабіндраната
Тагора.

Крізь щілини віконниці ніч знадвору:
Доле людська, чудна яка ти, —
На сторінках чужого твору
Правду свою шукати!

Мудрість мудрих... За гріх який
Марність всю її мушу знати?
О, проклята звичка руки
Сторінку перегортати!

Може й справді вся правда мить,
Мертві факти й безсмертні міти... —
О, коли-б себе пережить,
Щоб все зрозуміти!

Минувшину вивчавши, зрозумів
Красу подій, що сталися допіру.
Історіє! з твоїх важких томів
Крізь давнини завісу димно-сіру
Майбуте дивиться.

Поете, припади
До джерела пророцтв, сухих аналів:
Чимало слів покладено туди,
Що процвітуть надалі!

Критики, навчаючи поета,
Залюбки розводяться про те,
Як писати мусить він, щоб Лета
Років з п'ять проміння золоте
На труні у нього не змивала;
Та чомусь історія не знала
Прикладу, щоб критики колись
На собі доводити взялись
Силу ту, що їх наука мала.

Де забарився ти, вечоре милий?
Очі в журі за тобою,
Груди без тебе спочити не вміли,
Думи юрбою...

Кожна з них ятрить негоїсті рани, —
Тільки в мені себе вилий!

Де забаривсь ти, спочинку жаданий,
Вечоре милий?

Ах, яка це невгамовна пташка, —
В грудях серце! Все співати-б їй!
То пусте, що грудям часом важко,
Не до співів голові твоїй...

Бо стають такі порожні груди,
Так бездумно никне голова,
Як майне, що вже тебе не буде,
Коли пташка та не заспівал

Мудрости не вивчитись чужої, —
Треба помилятися самим.

Скільки слів лишилося від Трої,
Що забрав собі на оди Рим?

А проте, вчитайся в кожному кому, —
Всякий промовлятиме рядок:
Краще помилятися самому,
Ніж чужих навчившись помилок!

Яка нудьга мережити рядки...
Дарма, що жар думок у них розлитий!..
Поетів дар (як всі дари гіркий) —
Всю недоцільність віршів розуміти.
Візьмись вогнем, — і раптом прохолонь,
Засхни чорнилом на якомусь вірші...
Чудний вогонь! —
Щоб не сказати гірше...

Напишеш, рвеш... і пишеш знову!
І знов не так... І знов не те...
Аж доки слів цвілу полову
Утома з пам'яті змете!

І затремтять в куточках губи...
А істина-ж така нудна:
Усі слова збери, мій любий, —
Душі не вичерпай до дна!

Хай нерви збуджено, хай скутий
Ти весь надхнення холодком, —
Умій спокійно позіхнути
Над недокінченим рядком.

Їх меншає —я знаю тільки двох —
Аматорів, кому цікаво й досі,
Чим і коли уславивсь Архилох,
Кого Алкей уславив на Лесбосі...

Такі наївні, втішні диваки,
Арбитри метру й еллінського хисту, —
Для них поезія лиш там, де вже віки
В класичній формі не лишили змісту!

Та сам поет — дарма, що молодий —
Докором злим не зачеплю нікого:
В поезії хіба вряди-годи
Якогось змісту набіжиш малого.

В гімназії, де я кінчав науку,
Один довговолосий гімназист
До віршів так — з нудьги — наважив руку,
(За форму дбаючи та нехтуючи зміст),

Що довго я, за римами у тузі,
На нього заздрим оком поглядав;
Якої муки він мені завдав,
Шанований від ворогів і друзів!

Але ще дужче заздрю я на нього
Тепер, коли довідавсь від людей,
Що він, змужнівши, віршика й малого
Не написав ніколи і ніде!

Немає сумніву: мені що-раз нудніше
У товаристві друзів-юнаків;
Їх дотепи могли-б звучати тише,
І навіть теми бути не такі...

Та в той-же час кортить мене додому
З поважних бесід про минулі дні...
...Бути самому
Хочеться мені.

Розгорну ввечері атлас Петрі,
Четверту, здається, мапу...
Доле! З буденних нетрів
Не поїдеш нікуди мабуть...

Подивлюсь стомлено правді в вічі:
Ліжко знайоме, книжки у шафі...
Годі! Не всім-же личить
Підручник з географії.

Мрії від серця відтяв,—
Корінь виснажують віти.
...Мало прожити життя,—
Треба життя зрозуміти.
Може й поети лиш ті,
Що за юнацтва вже сиві...
...Мрії-ж мої золоті,
Мрії-ж мої нещасливі!

Місто мале. На дзвіницю злізти,—
Видко жита й хутори сусідні.
Виконком, аптека й канцеляристи...
Всі знайомі, всі рідні.

Житиму тихо. Як осінь гарна,—
Біля воріт надвечір сидіти...
Просто — площа базарна,
А на ній собаки та діти...

Знаю, як мало людині треба.
Спогадів трохи, тютюн, кімната...
Инколи краєчок неба...
...Симфонія дев'ята...

Мале хлоп'я, доки старенькій няні
У холодку дрімалось над шитвом,
Жило в лісах, було на океані,
І вже землі нові значило грані
На стежці, де... не розминуться двом.

Стара-ж, на час забувши про дитину,
Що серед скверу снила на яву,
Теж мандрувала в чарівну країну,
І бачила ві сні м'яку перину,
Тепленький чай, цитринку і халву.

Воїстину життя не знає спину!

Дикий сон мені що-ночі сниться:
Я — скрипаль в пивниці „Моп аті“,
Награю гостям такого Гриця,
Що ніхто й ніколи не умів...

А вони, вигукуючи хрипко,
П'яно плачуть, всіх і все клянуть...
...Голосніше вий, ледача скрипко,
Розливай гарячу каламуть!..

Але тихші все й журніші звуки...
Все ширіші рухи і слова...
Голови не слухаються руки,
Нижче й нижче никне голова...

І тоді п'яним потворним дивом
Вибухає істина на мить, —
На руках, що держать кухлі з пивом,
Кров чиясь парує і кипить!

І все ширше шириться пивниця...
І пливуть в кривавім тумані
Посинілі передсмертні лица,
Плач і зойки дикі і п'яні!

І в гурті, між вбивників і трупів,
Я, скрипаль з пивниці „Моп аті“,
Вию так в обличчя ночі глупій,
Як ніхто й ніколи не умів.

Вчора над містом летіли гуси.
Над камінним містом, вночі...
Стиснути серце мусив,
Мовчи, безглузде, мовчи!

Досить усяких і мрій, і болів...
Адже знають про все книжки.
Чуєш, — тополі голі:
— Нишкни...

Дівчинко тиха, на мрії хвора!
Надвечірня мріє моя!
Гуси над містом летіли вчора...
А я?

Дівчинку здибав колись маленьку
Там, де землю Дніпром розколото:
Вибирала з води у жменьку
Синє золото...

І таке тоді небо було безкрає.
Поможи мені, дядю, трошки!...
...А в самої очей немає,—
Волошки.

Гей, дівчатко! Найкраща з моїх химер!
Чи далось-ж тобі те золото?
...Вже мені не сміятись тепер
По-старому, безглуздо-молодо...

Річний пісок слідок ноги твоєї
І досі ще — для мене — не заніс...
Тремтить ріка і хилиться до неї
На тому березі ріденький ліс...

Не заблукають з хуторів лелеки, —
Хіба що вітер хмари нажене...
О, друже мій єдиний, а далекий,
Який тут спокій стереже мене!

Немов поклала ти мені на груди
Долоні теплі, і спинилось все:
І почуття, і спогади, і люди,
І мертвий лист, що хвилями несе...

Немов ласкаві вересневі феї
Спинили час, — і всесвіт не тече...
І навіть цей слідок ноги твоєї
Вже не хвилює серця і очей...

Бо я дивлюсь і бачу: все навіки
На цій осінній лагідній землі,
І твій слідок малий — такий великий,
Що я тобі й сказати-б не зумів!

Цілий день якийсь непевний настрій,
Почуття великої втрати, —
Дві морозом знівечені айстрі
Ти з садка принесла до кімнати...

І, коли ці напівмерлі квіти
Ти мені на книжку положила,
Я відчув, як, протікавши звідти,
Смертний холод перебіг по жилах!

І весь день гнітить мене сьогодні
Почуття втрати чи розлуки...
І чогось думки такі холодні...
І чогось такі холодні руки...

Це закон: замруть червоножили, —
Розірветься рівна низка днів;
Проведуть до тихої могили
Кілька душ знайомих і рідні.

Хтось покине славу і достатки,
Хтось сухоти дітям і борги...
Як у друзів не заробиш згадки,
Може не забудуть вороги!..

Але-ж ти усіх рівняєш, плито,
Написом різбярського пера:
Народився був N. N. тоді-то,
І тоді-то вмер... etc...

Є острови, яких нема й на мапі,
Країни є неznані дотепер...
Ще можна дні свої віддати канaпі, —
Жив-проживав такий-то і помер...

А є й такі, що до нудного скону
Не розуміють, хто вони такі,
І книг морських перечитавши з тону,
Не знають навіть назв материків.

Та єсть у нас усіх прикмета спільна:
Час промине, поменшає снаги, —
І зможе кожен позіхнути звільна,
Спокійно подивившись навкруги.

Ракетою піднісся і упав,
Широким ревом прокотивсь додолу
Гудок останній. Рушив пароплав,
Кормою повертаючись до мону.

П'ять-шість хвилин шамкої метушні,
Гарячий вибух рухів, слів і ліній, —
І знову сонце в синій вишині,
І друге сонце у безодні синій...

Юрба на молі рідшає, і ті,
Що залишились, встигли вже забути,
Що в безбережній світлій самоті
Йде корабель, щоб може не вернути.

Над морем високо, на непорушній скелі,
Квіт чарівкий на мертвому стеблі,
Горить вогонь, — щоб у морській пустелі
Знаходили дорогу кораблі.

Буває инколи: уже надія зблідла, —
Не відшукати напрямку ніяк! —
І враз кладе на хвилі смугу світла
Ще непроступний для очей маяк.

І скоро промінь той туман розоре
(Не відірвати погляд від землі!), —
І кораблі ідуть в широке море,
Зникаючи в зловісній млі.

Синє море обгорнули тумани,
В синім морі ані хвилі, ні луни...
Тільки тиша... Мертва тиша і туман,
Повні тінеї, небезпеки і оман...

Хто запевнить, що проясниться блакить,
Що Голандець у тумані не летить, —
Невидимий, невпійманий корабель,
Чорний вісник з невідшуканих пустель,
Де все тиша... Мертва тиша й тумани,
Ані вітру, ані хвилі, ні луни...

Ой, гудуть, дзвенять міцні вітрила,
Все буїніший вітер верховий...
...Не одна, мабуть, сьогодні мила
Цілу ніч не склонить голови...

Не одна над море вийде мати,
Материнську долю клянучи,
Молодого сина виглядати,
З темної безодні уночі!

А в безодні — тільки піна біла,
Вище її вище кожен вал новий...
...Ой гудуть, дзвенять старі вітрила,
Не вщухає вітер верховий!

Туман стіною. Часом загуде
Лютіше вітер, змиє коням гриви, —
Тоді кільце намітиться руде
Там, де пурнуло сонце в морок сивий...

І знову мжичить. Важчає сіряк,
У сон схиляє голову відлога...
Та коні під горбок не йдуть ніяк, —
Така важка, така грузька дорога!

Злізаю з воза і одним плечем
Допомагаю коням з півгодини...
Не розбереш, що по виду тече:
Гарячий піт чи дощові краплини...

Таке безлюддя! Скільки не гукай, —
Лиш під ногами стогне мокра глина...
А що як справді вся вона така —
Закохана в електрику країна?

Косивши дядько на узліссі жито
Об жовтій череп косу зазубив...
Кого її за-віщо тут було забито,
Хто і для кого вік свії загубив,
Йому байдуже...

Тут, на місці бою
Таке дорідне жито та густе;
А що на гнії хтось жертвував собою, --
Пусте...

Косар схилився над річчю дорогою —
Косою срібною, що череп пощербив,
І череп той відкинувши ногою
— Порозкидало вас! — проговорив.

За давнини якийсь дикун незнаний,
Жрець і мисливець, воїн і поет,
Колись зробив собі з копитця лани
Від мар нічних надійний амулет.

Коли різьбив невправною рукою
Уламок рогу, чи гадав про те,
Що на дозвіллі працею такою
Свої часи з прийдешніми сплете?

Що десь, в якомсь нечуванім столітті,
Властитель моря і земель шукач,
Конкістадор блукатиме по світі
Під регіт бур і щогли тихий плач,

І приведе уламки бригантини
До островів — могили дикунів,
Де змив норд-ост з берегової ріни
Навіть сліди давно-минулих днів!

І вірний звичці золота шукати
З землі підніме кілька камінців, —
І заблищить той амулет строкатий
В його вітрами пещеній руці!

А цей еспанець, взявши до кешені
Нужденний спадок віри дикуна,
Чи покладав, що в нім первісній генії
На всі віки прийдешні залуна?

Що вже онук його в Кастильї рідній,
Забувши славу славлених подій,
Не раз забуде і державні злидні,
В той амулет втопивши погляд свій...

А далі пройде той дикунський витвір
Десятки рук, кілька країн і міст, —
Такий змістовний у різьбі нехитрій,
Такий безсмертний, як і творчий хист!

Алхимик темний, бакаляр учений,
Пустун-маркіз і мудрий антиквар,
Столиця світу, Темзи, Шпре і Сени —
Всім амулет надхне глибоких чар!

А потім десь засне на оксамиті
В музеї тихім, — задхлім і нуднім —

Аж доки час докотиться до мити,
Коли поет нахилиться над ним,
І весь в думках, коли вже й слів немає,
Мов попливе якимсь блакитним сном
Кудись туди, де щось його єднає
З тим невідомим темним дикуном!

Від берегів дзвінкої Брамапутри
До Інда тихого й на північ, де Пенджаб,
Ніхто не скаже просто Зороаб,
Але побожно — Зороаб Премудрий.

Він був мудрець всім мудрецям на диво,
Навчав-бо щастя, і навчати вмів, —
Хто в ту науку вдатися насмів,
Тому велось довільно та щасливо.

Та раз, коли, стомившись над міру,
Він спочивав десь з учнями в гурті,
Крізь сон почув, як, не поснувши, ті
Провадили собі розмову щиру

Про те, який-то, мабуть, він щасливий,
Коли навчає щастя, — не дарма
Від слів його щасливіє юрма,
Мов води Гангові повнішають від зливи!

Тоді, зідхнувши, він сказав: — Дурні ви!
Де-ж бачили ви вчителів таких,
Які-б того навчали, що для них
Відоме добре?

Хай чужина комусь вбирає очі,
Нехайі про неї навіть мріє хтось
(До переміни місць такі охочі
Всі ті, кому в житті не повелось), —

Для мене-ж досить—певне до загину —
Кількох губернь чи округ тепер,
Що на землі становлять Україну —
УСРР.

Бо що мені та слава галаслива
Про всі дива за тридев'ять морів,
Коли я досі і малого дива —
Землі своєї ще не зрозумів.

Де ви тепер, давно змужнілі,
Товариші юнацьких літ, —
Хто з вас почує цей привіт,
Хто спить, забутий, у могилі?

Як перші павутинки білі
У чуб почне вплітати час,
Так хочеться зібрати вас
До серця ближче...

Друзі милі!

Так хочеться почути знов,
Коли зневіра серце ранить,
Юнацьких запальних розмов
Про те, що мужність не обманить...

Тепер мене хвилює мало
Все те, що замкнено в слова;
Не зап'яніє, як бувало,
З дзвінкої фрази голова.

Ні, все частіш кортить мовчати
Під шелест чуваних розмов,
І вірш, нудьгуючи, початий
Забути й не кінчати знов...

Бо що тоді слова готові,
Коли сприймаєш без кінця
Все те, що не дається мові
Й не потребує олівця?

Нехай комусь судився довший
Шлях до останньої межі,
Свій коротенький перейшовши,
Не нарікатиму, — я жив!

Я стільки бачив! Стільки й нині
Думок в собі не погасив!
Жив інший хто в такій країні,
Такі переживав часи?

Щоб міг сказати так свідомо,
З таким спокоєм на виду, —
Гряди, сподівана утомо,
Вгамовуй пристрасть молоду!

Цвітуть думки, а на слова скупіше...

Я знаю сам, — росту. Міняю лист.

Нехай, кому не ліньки, пише,
Що от, мовляв, запеклий песиміст...

Я-ж почуваю так: скажу—бо мушу! —

Хоч щось своє, неказане ніким;

Коли рядкам якимсь звіряти душу, —

Тільки таким!

А там нехай, кому не ліньки, пише,

В словах нудьгу розводячи густу...

Цвітуть думки і на слова скупіше...

Росту.

З М И С Т

	Стор.
Передчуттям спокою і нудьги	7
Що-день все глибшає свідомість	8
Дивлюсь на все спокійними очима	9
Все більше спогадів і менше сподівань	10
Коли надходить вересень злотавній	11
Уже вечірні довшають розмови	12
На хуторі, як у в'язниці тихо.	13
Вчись у природи творчого спокою	14
Падає з дерев пожовкле листя	15
Четвертий день гарячий суховій	16
Чіткіші лінії і фарби спокійніші	17
Я знов на хуторі.	18
По-осінньому хмари пливуть	19
Сіра мжичка за вікнами	20
Мудрість мудрих	21
Минувшину вивчавши, зрозумів	22
Критики, навчаючи поета	23
Де забарився ти, вечоре милий	24
Ах, яка це негамовна пташка	25
Мудрости не вивчитись чужої	26
Яка нудьга мережити рядки	27
Напишеш, рвеш і пишеш знову	28
Їх меншає — я знаю тільки двох	29

A525433

	Стор.
В гімназії, де я кінчав науку	30
Немає сумніву: мені що-раз нудніше	31
Розгорну ввечері атлас Петрі	32
Мрії від серця відтяв	33
Місто мале	34
Мале хлоп'я, доки старенькій няні	35
Дикий сон мені що-ночи сниться	36
Вчора над містом летіли гуси	38
Дівчинку здибав колись маленьку	39
Річний пісок слідок ноги твоєї	40
Цілий день якийсь непевний настрої	42
Це закон: замруть червоножили	43
Є острови, яких нема й на мапі	44
Ракетою піднісся і упав	45
Над морем високо	46
Синє море обгорнули тумани	47
Ой, гудуть-дзвенять міцні вітрила	48
Туман сіною	49
Косивши дядько на узліссі жито	50
За давнини якийсь дикун незнаний	51
Від берегів дзвінкої Брамапутри	54
Хай чужина комусь вбирає очі	56
Де ви тепер, давно змужнілі	57
Тепер мене хвилює мало	58
Нехай комусь судився довший	59
Цвінуть думки, а на слова скупіше.	60